

De intellektuelles politiske rolle

Med Berufsverbot i Forbundsrepublikken og forfølgelse af 'dissidenter' i Østeuropa er i de sidste år endnu en gang de intellektuelles politiske aktivitet blevet alment samtaleemne. Efter studenterbevægelsens traditionsorienterede hævde af de studerendes politiske mandat i kampen imod undertrykkelse og for frigørelse syntes ellers den klassiske intellektuelle politiske aktivitet at være et forgangent kapitel i den moderne politiske historie. Men netop Berufsverbot signalerer, at der blot har været tale om en tendens til forandring af de intellektuelles politiske rolle, snarere end en afvikling. Berufsverbot retter sig nemlig ikke som den klassiske censur imod den almene fornufts eller en politisk retnings talerør i offentligheden, der er - som betegnelsen også angiver - tale om indgreb imod erhvervsudøvelse. At sådanne indgreb har fået voksende styrke skyldes det enkle faktum, at progressive intellektuelle i sammenhæng med udbygningen af de statslige institutioner har fundet deres erhvervsfunktion i disse institutioner. Som Negt fremhæver var det en stadig kritik af den udenomsparlamentariske opposition fra 'systemets' talsmænds side, at systemkritikerne ikke i tilstrækkelig grad var villige til at 'gå ind i systemet og forandre det indefra'. I disse år vil de samme talsmænd for den herskende orden have sig frabedt, at progressive intellektuelle udøver en erhvervsfunktion inden for 'systemets' institutioner. Igennem lovgivning og retsmæssig praksis søger forsvarerne af det særlige vesttyske system at fjerne og udelukke intellektuelle, der ikke vil afgive løfte om fuldstændig systemloyalitet, eller imod hvis loyalitet der findes grund til mistanke. Kritikken af de østeuropæiske landes udelukkelse af oppositionelle intellektuelle fra institutionelle funktioner, som i massemålestok i Tjekkosllovakiet efter 1968 eller som, for at nævne enkelte eksempler, Robert Havemann og Rudolf Bahro i DDR, denne kritik - som er højst berettiget - klinger hult i *de* vestlige politikere og kommentatores mund, som samtidig forsvarer eller fremmer Berufsverbot i Forbundsrepublikken, - lige så hult, som kritikken af Berufsverbot klinger i *deres* mund, som lovpriser de østeuropæiske lande som socialistiske forbilleder. Fra et demokratisk og socialistisk standpunkt er begge dele forkasteligt.

At foranstaltninger imod progressive intellektuelle i danske statslige institutioner under ingen omstændigheder kan sammenlignes med forholdene i Forbundsrepublikken, skal ikke svække opmærksomheden med og protesten imod de tilfælde, som faktisk findes også i Danmark, som - for at nævne ét - Inga Denver-sagen. Negts gennemgang af det tyske demokratis misère, den historiske tradition, som har hensat progressive intellektuelle i en så vanskelig situation, er en lærerig historie, ikke alene fordi Tysklands historie er en del af vores egen historie og Tysklands fremtid en del af vor fremtid, men også fordi den viser, hvordan den særegne nationale historie præger det politiske og intellektuelle miljø - hvordan kritisk tilegnelse af den nationale tradition er en forudsætning for forståelsen af den egne rolle i samtiden og den situation, man virker i.

Danmarks historie er ikke identisk med Tysklands historie. I Danmark findes en liberal tradition, en demokratisk tradition, som er langt mere grundfæstet end sporene af demokratisk tradition i Tyskland. Det skyldes ikke, at Danmarks historie har været præget af en gennemført borgerlig revolution i former som de engelske og franske, men i Danmark har der - til forskel fra Tyskland - været en demokratisk orienteret småborgerlig tradition af betydelig styrke med forankring i landbruget, ligesom arbejderbevægelsen har fastholdt de klassiske frihedsrettigheder som ledetråd. Ikke at disse traditioner er uden modsigelser eller har været ubrudt dominerende (man kan blot tænke på trediverne og krigstiden), men det er den demokratiske tradition, der har præget eftertiden stærkest. Det er disse traditioner, der holdes i hævd af Poul Henningsen også under den kolde krig, ligesom det overhovedet er dem, der har dannet rammen for efterkrigstidens debat. Men samtidig har de demokratiske principper savnet et socialt indhold, bortset fra et pædagogisk perspektiv, som er fremtrædende hos Poul Henningsen og bliver stærkt styrende hos Villy Sørensen og i 'nyradikalismen', hvor intelligensiaens åndelige vejledning bliver sat op imod statens formynderi. Denne intellektuelle selvforståelse finder sin forlængelse i nogle af venstretendenserne efter 68, hvor det er den revolutionære intelligensia, der sigter imod at blive vejledende for arbejderklassen som modvægt til det reformistiske formynderi (eller illusionsmageri). Indholdet er delvist forandret, men forholdet mellem de intellektuelle og 'folket' er påfaldende identisk. Disse tendenser er dog ikke enerådende. I takt med en konkretisering af det socialistiske perspektiv er også sket en

afvikling af den intellektuelle selvovervurdering, det konkrete samarbejde i sociale bevægelser og dagligt arbejde (som f.eks. bedriftslægens) er trådt i stedet for den antireformistiske agitation, og heri ligger det egentlige opgør med den aristokratisk radikalistiske tradition, der kun tilsyneladende har sin modsætning i forestillingen om at tjene folket, det revolutionære parti, socialismens sag eller lignende.

I denne afvikling af den klassiske intellektuelles rolle som udenfor stående kommentator, som ideernes eller fremskridtets talsmænd, er dog for ofte gået dette tabt, at et forhold til ideer, til fremskridtet, til retfærdighed, til demokrati er hver mands sag, og at den der i kraft af uddannelse, social situation eller af andre grunde har særlige forudsætninger for at tale denne sag, også har en forpligtelse til det. Afviklingen af de intellektuelles selvovervurdering skulle nødvendigvis føre til en fornægtelse af deres særlige muligheder. Det væsentlige er tilknytningen til virkelige sociale bevægelser, afviklingen af det blot principielt givne mandat.

Sartre er nok efterkrigstidens mest typiske intellektuelle, den første, der vil blive nævnt, når talen falder på de intellektuelles rolle. Men han er samtidig dybt præget af den særlige franske situation, hvor arbejderbevægelsens stærkeste politiske repræsentation var kommunistpartiet. En tilsvarende situation var Italiens, hvor Rossanda var politisk aktiv fra krigens tid. Det har derfor sin særlige interesse at følge Rossandas redegørelse for Sartres politiske praksis, som naturligvis var præget ikke blot af den franske situation, men også af hans egen filosofi. Når opgaven var at handle i det konkrete, når fjenden var imperialismen og kapitalismen, når kapitalismens objektive modsætning var arbejderklassen, hvis politiske repræsentant var kommunistpartiet, og når endelig den vestlige imperialismens vægtigste modstander var det stalinistisk prægede Sovjetunionen, så måtte forholdet til kommunistpartiet for anti-stalinisten Sartre blive et stadigt dilemma. Det er ikke mindst dette dilemma, Rossanda forfølger Sartres løsningsforsøg i forhold til. *Kritik af den dialektiske fornøft* blev det teoretiske opgør med den pseudo-marxisme, som de stalinistiske kommunistpartier formidlede, og denne bogs centrale tema var fortsat friheden, i forhold til den stalinistiske tradition bestræbelsen på at skabe en plads for mennesket i marxismen. Derfor blev denne bog et uhyre centralt bidrag til opgøret med stalinismen. Desværre er den nu vistnok gået i glemmebogen.

Disse tre indfaldsvinkler til de intellektuelles politiske stilling

giver ingen løsninger på aktuelle dilemmaer, men kendskabet til traditionen og til de erfaringer, der ligger bagude er en god hjælp. Under alle omstændigheder er *demokrati som social realitet*, herunder fastholdelsen af de klassiske frihedsrettigheder, en uomgængelig del i et perspektiv der åbner for en vej ud af det voksende forfald.

Peter Madsen